

նապաշտպանութեան լայն միջոցներ տալ, որովհետեւ Ալէքսանդրապոլի, Ախալքալաքի, Նոր-Բայազէթի և Թիֆլիսի գաւառներում, ուր հայ տարրը ուժեղ է թուրքերից, ինչպէս և ըլլոր կռիւներում, ապացուցեց հայը, որ նա երբէք նախայարձակ չի լինում, այլ միմիայն պաշտպանում է թուրքերից:

3) Պէտք է իսկոյն և եթ հեռացնել ըլլոր թուրք պոլիցիականներին յիշած երեք նահանգներում, ուր դրանք զինաթափ են անում հայերին, զինում իրանց հաւատակիցներին և մասնակցում կոտորածներին, թալանին և բռնութիւններին:

4) Խիստ և արագ դատաստան նախայարձակողներին համար և տուգանք ֆլաստաւածների օգտին, ի հաշիւ նախայարձակ հասարակութիւնների: Ծիծաղելի է «պարագլուխներ» որոնք պատժելու համար, երբ յայտնի է թէ՛ թուրք գիւղերի հասարակութիւններն են յարձակում գործել, սպանութիւններ արել, հրկիզել, թալանել, բռնութիւններ կատարել: Այնտեղ, ուր հազարաւոր են եղել յարձակուողները, ի՞նչ փնտռել անհատներին... Այդ տեսակ վերաբերմամբ միայն կարող է նպաստել մասսային ոճրագործութիւնների տարածման: Ռուսական տիրապետութիւնը կովկասում հաստատուեց ոչ այդ սխտեմով...

Այժմ երբ պէտք է հրդեհը հանգցնելու մասին մտածել, իհարկէ ժամանակը չէ խօսել այլ միջոցների մասին, որոնք կապուած են պետական ընդհանուր կարգերի և բեժիմի փոփոխութեան հետ: Ամեն ըրպէն տանում է հազարաւոր կեանքեր, ամբողջ սերունդների քրտինք աշխատանքով յետ գցուած նիւթական միջոցներ: Սով և ամայութիւն է սպառնում բազմաթիւ գաւառներին: Տատանումները, կարճատես և թոյլ վերաբերմունքը միայն նորանոր առաւելութիւններ են տալիս ապրտաւրների ձեռքը...

Լ. Ս.

6 Սեպտ.

1874 թուի յունուարի 19-ին Բարձրագոյն հաստատուած կանոններ, որոնք նախապէս հաւանութիւն են դրել Մեծ Իշխան կովկասեան ֆոխարքայի կողմից

1) Համաձայն օրէնքների ժողովածուի X հատորի, 1 մասի, 975- դ յօդուածին, հայ-լուսաւորչական հոգևորականութեան պարտաւորութիւնն է մնում հիմնել եկեղեցական դպրոցներ և նրանց վարել, նոյնպէս և հոգացողութիւն՝ մտցնելու դասա-

տուութեան կանոնաւոր և յարմար եղանակ և պահպանելու բարի վարք ուսուցանողներին և աշակերտներին մէջ:

2) Ժողովրդական դպրոցների տեսուչների (инспекторы) վրայ, հայ հոգևորականութեան հիմնելիք և վարելիք ընդհանուր կրթական եկեղեցական-ծխական դպրոցների վերաբերմամբ, պարտաւորութիւն է դրոււմ, համաձայն 1873 թուի նոյեմբերի 22-ին Բարձրագոյն հաստատուած Պետական Խորհրդի կարծիքին՝ հսկողութիւն ունենալ, 1) որ բոլոր դպրոցներում աւանդուի ուսուց լեզուն, իսկ այն դպրոցներում, որտեղ աւանդոււմ են ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն, աւանդուին նաև ուսուց պատմութիւն և աշխարհագրութիւն՝ ուսերէն լեզուով:

2) Որ այս դպրոցներում ուսուցանողները լինեն ուսանալատակներ և ունենան պարտ ու պատշաճ բարոյական յատկութիւնները: Իսկ միջամտել տնտեսական մասի մէջ կամ նրան կոնտրոլի ենթարկել՝ տեսուչներին իրաւունք է տրոււմ:

3) Այն ուսումնարանները, որոնք նպատակ ունեն հոգևորականներ պատրաստել՝ չեն ենթարկոււմ ժողովրդական ուսումնարանների տեսուչների հսկողութեան և գտնոււմ են բացառապէս հոգևոր իշխանութեան վարչութեան տակ: Այս դպրոցների ուսման դասընթացի և ներքին կարգերի մասին կանոնները պէտք է ներկայացուին Բարձրագոյն կառավարութեան ի հաստատութիւն: (յօդ. 1004)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՆՈՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ ՀԱՅ-ԼՈՒՍԱՆՈՐՁԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԳՈՅՔԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՓՈԽԱՐԱՔԱՑՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Ա. եկեղեցիներին պատկանող գոյքերի վերաբերմամբ

1) Հայ-լուսաւորչական եկեղեցիների գոյքերի կառավարութիւնը յանձնոււմ է ծխական հոգաբարձութիւններին, բաղկացած երեցփոխից և անդամներից՝ թւով 2—4, հաւասար իրաւունքներով, որոնց ընտրոււմ են ծխականները իրանց միջից 3 տարով:

2) Ծխական հոգաբարձութիւնների անդամների ընտրութիւնը կատարոււմ է ծխականների ընդհանուր ժողովներում ներկայ եղողների ձայների մեծամասնութեամբ և հաստատոււմ է թեմական առաջնորդից:

3) Ծխականների ընդհանուր ժողովներում ձայնի իրաւ-

ունք ունեն ծխին պատկանող արական սեռի 25 տարի հասակ ունեցող բոլոր անձերը, որոնք օրինական իրաւունք են վայելում հասարակական պարտաւորութիւններ կատարելու և եկեղեցու ծխականներ են հաշոււմ ոչ պակաս քան 2 տարի:

4) Ծխական հոգաբարձուների վրայ պարտականութիւն է դրւում հոգ տանելու պատշաճաւոր թոյլտուութեամբ հիմնելու դպրոցներ, հիւանդանոցներ, անկեղանոցներ, ապաստարաններ և այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

5) Եթէ եկեղեցական եկամուտները բաւարարութիւն տալու չլինին ծխերի բոլոր կարիքները հոգալու, հոգաբարձութիւնը առաջադրութիւն է կազմում ծխականներից որոշ տուրք նշանակելու վերաբերմամբ. այդ տուրքը կարող է լինել միանուագ կամ մշտական, դրամով կամ իրերով: Այդ առաջադրութիւնը առաջարկւում է ծխականների ընդհանուր ժողովի քննութեան և նրա կողմից ընդունուելուց ևայդ մասին վճիռ կայացնելուց յետոյ դառնում է պարտաւորական համաձայնութիւն յայտնողների համար:

6) Իւրաքանչիւր տարուայ ելւմուտի նախահաշիւը՝ կազմուած հոգաբարձութեան կողմից՝ ստանում է ծխականների ընդհանուր ժողովի հաւանութիւնը և հաստատում է թեմական առաջնորդից:

7) Ծխական հոգաբարձութիւնները պարտաւոր են հաշիւ տալ թէ վիճակաւոր առաջնորդին և թէ ծխականների ընդհանուր ժողովներին, որոնք իւրաքանչիւր տարի ընտրում են առանձին վերատուգող յանձնաժողովներ հաշիւները ստուգելու համար:

Բ) Հոգեւոր սեմինարիաներին պատկանող կալուածների մասին:

Հոգեւոր սեմինարիաների կալուածները (Օր. ժող. XI հ. հրատ. 1896 թ. յօդ. 1206) կառավարում են առանձին հոգաբարձական խորհուրդներ՝ բաղկացած 12 հոգուց, նախագահութեամբ թեմական առաջնորդի:

2) Հոգաբարձական անդամներ ընտրելու համար, թեմական առաջնորդի կամ նրա կողմից նշանակած անձի նախագահութեամբ, հրաւիրւում է վիճակային ընտրողների ժողով՝ երկու-երկու հոգի այն քաղաքի եկեղեցիներից, ուր գտնւում է սեմինարիան. այդ անձերը ընտրւում են ծխականների ընդհանուր ժողովով ներկայ եղողների ձայների մեծամասնութեամբ և մի-մի հոգի վիճակում գտնուող քաղաքային եկեղեցիներից՝ ընտրուած նոյն կարգով, և մի-մի ընտրող իւրաքանչիւր գործակալութիւնից՝ ընտրուած գիւղական եկեղեցիների

ներկայացուցիչների ժողովով: Հոգաբարձական խորհրդի անդամները ընտրուում են 4 տարով:

3) Հոգաբարձական խորհրդի անդամները հաստատուում են իրանց պաշտօնում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից:

4) Հոգաբարձական խորհրդի անդամների կէսը 2 տարուց յետոյ դուրս է գալիս պաշտօնից և առաջին անգամ վիճակով:

5) Վիճակային ընտրողների ժողովը, հոգաբարձական խորհրդի լիազօրութեան ժամանակամիջոցում, ընտրում է վերաստուգող յանձնաժողով, որի եզրակացութիւնը հաղորդվում է Էջմիածնի Սինոդին:

6) Տարեկան նախահաշիւները, ինչպէս նաև հոգաբարձական խորհրդների հաշիւները, հաստատուում են Էջմիածնի Սինոդից:

Գ. Վանքապատկան գոյքերի կառավարութիւնը:

1) Վանքապատկան գոյքերի կառավարութիւնը յանձնուում է վանական իշխանութեան:

2) Վանքապատկան գոյքերի կառավարութեան կանոնաւորութեան վրայ հսկելու համար կարող են հրաւիրուել թեմական առաջնորդի կողմից և աշխարհական անձինք՝ օգնելու վանական իշխանութեան:

— Պետական Դոման, որ հաստատուում է Ռուսաստանում օգոստոսի 6-ին Բարձրագոյն տրուած հրովարտակով՝ ունի իրաւունք քննելու. ա.) այն առարկաներն, որոնք պահանջում են օրէնքների և շտատների հրատարակութիւններ, ինչպէս և զըրանց փոփոխութիւններ, լրացումներ, գործադրութեան դադարացում և վերացում. բ.) միխտրութիւնների և գլխաւոր վարչութիւնների ֆինանսական նախահաշիւները և ելումուտքի պետական հաշուեկշիւը, ինչպէս և այդ հաշուեկշիւով չնախատեսուած գանձարանից բաց թողած գումարները, — այդ բոլորը համաձայն այդ առարկաների համար կազմուած կանոնների. գ.) պետական հաշուեկշիւի կատարման մասին պետական կոնտրոլի զեկուցումը. դ.) պետական հասոյթների, գոյքերի օտարացման մասին գործերը, որ պահանջում է բարձրագոյն համաձայնութիւն. ե.) գանձարանի հաշուով կառուցուող երկաթուղիների գործերը. զ.) գործադրուող օրէնքներից դուրս կազմուող ակցիօներական ընկերութիւններ հիմնելու գործերը. է.) գործեր, որոնք առանձին բարձրագոյն հրամաններով յանձնուում են Դոմայի գննութեան:

Պետական Դոմային իրաւունք է տրուում յարուցանել նախագիծներ՝ վերացնելու կամ փոփոխելու գործադրուող օ-

ընդհանրապես և նախագծեր՝ նոր օրէնքներ հրատարակելու մասին։ Այդ նախագիծները չպէտք է վերաբերուեն հիմնական օրէնքներով սահմանուած պետական կազմի հիմքերին։

Պետական Դուման իրաւունք ունի տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ պահանջել մինիստրներէց և պետական սե-
նատից կախում ունեցող զանազան մասերի գլխաւոր կառավա-
րիչներէց՝ այն գործողութիւնների նկատմամբ, որոնք Դումայի
կարծիքով խախտում են գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութիւնները։

Կառավարական սենատին օգոստոսի 27-ից տրուած ու-
կազով սահմանուած են ժամանակաւոր կանոններ ժողովրդի
լուսաւորութեան մինիստրութեան բարձրագոյն կրթական հաս-
տատութիւններում։ Այդ կանոններով մտցնւում է ընտրողական
սկզբունքը, որ գործադրւում էր համալսարաններում մինչև
1884 թուականը։